

Sídlištní objekty mladopaleolitických lovců u Dolních Věstonic

Lukáš Faktor

1. ročník Archeologie, Filozofická fakulta, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích
2006, Lukariu@seznam.cz

Úvod

První stopy po pobytu lovců ze starší doby kamenné v okolí Dolních Věstonic byly zaznamenány již v devatenáctém století. Soustavný výzkum na svazích Pálavských vrchů však prováděl až prof. K. Absolon v letech 1924-1938. Menší výzkumy pak probíhaly i během války. Přesto se až do roku 1947 nikomu nepodařilo zachytit sídelní objekty a nebo správně interpretovat nálezovou situaci jako doklad konstrukce obydlí. Jediným důkazem pro dlouhodobější pobyt paleolitických lovců tak zůstávalo pouze nahromadění mamutích kostí, které označil K. Absolon za odpadiště. První zprávu o sídlištním objektu podal až B. Klíma roku 1950, který zkoumal horní část stanice. V roce 1951 objevil další objekt, který byl od prvního osmdesát metrů vzdálen. Později se podařilo objevit ještě stopy po dalších třech sídlištních objektech (viz obr. 1).

Celková situace

Sídliště pavlovienských lovců bylo umístěno na velice výhodném stanovišti. Severovýchodní svahy Pavlovských vrchů se u Dolních Věstonic nápadně vypínají z okolní ploché nížiny kolem řeky Dyje, v jejíž blízkosti v zamokřeném terénu nacházela zvěř dostatek potravy a možnost úkrytu. Výhodou tohoto místa bylo jeho umístění přímo na stezce táhnoucích zvířat, která sledujíc řeku procházela zdejší terénní úžinou. Vyvýšená poloha poskytovala pavlovienským lovcům tolik potřebný rozhled při sledování kořisti, a zřejmě splňovala i další potřebné podmínky k trvalejšímu usazení. Byl zde dostatek topiva, přístup k pitné vodě a řeka se v těchto místech dala snadno přebrodit. Bylo to stanoviště natolik výhodné, že bylo opakovaně osídlováno. U Dolních Věstonic byly objeveny doklady několika, nejméně pěti, postupně založených sídlišť (Klíma 1983, 41).

První sídlištní objekt

První sídlištní objekt z Dolních Věstonic zachytila zjišťovací sonda až v roce 1947 a jeho průzkum probíhal i v následujících dvou letech. Umístěn byl na okraji zvodnělé rýhy, která odvodňovala horní část sídliště. Objekt byl uměle zahloubený ve vápencové sutě a měl 9x15 metrů velký nepravidelný ledvinovitý tvar. Kulturní vrstva na ploše objektu byla silná 40 cm a směrem ke zvýšeným krajům se vytrácela. Obsahovala i vápencové kameny, zřejmě zborcenou část obvodové konstrukce. Na ploše tohoto objektu bylo pravidelně rozmístěno celkem pět ohnišť o průměru 120 až 160 cm. Jejich popelovité vrstvy dosahovaly mocnosti 20 cm a spočívaly v mělkých mísovitých prohlubních s vypáleným dnem. Ohraničeny byly většími vápencovými kameny. Jak vypovídá nálezová situace, kolem nich se zřejmě soustřeďovala aktivita jeho obyvatel. Mimo velkého množství štípané kamenné industrie se zde dochovala celá řada technologického odpadu, pohozených zvířecích kostí a dalších předmětů praktického i okrasného charakteru (Klíma 1983, 72, 90 an).

Celková plocha tohoto objektu i nedostatek pozůstatků konstrukčních prvků nasvědčují tomu, že se jednalo o obvodovou zástěnu shromažďovacího a výrobního centra sídliště. To by odpovídalo i propočtům 100-120 jedinců žijících současně na tomto sídlišti (Klíma 1983; 1981). Plocha tohoto objektu by jim dávala dostatek výrobního prostoru i za méně příznivých podmínek, a to i díky pravidelnému a zřejmě i efektivnímu rozmístění ohnišť (viz obr. 2). Důkazem důležitosti jakou mu přikládali jeho pravěcí obyvatelé by bylo i využití jeho plochy k rituálnímu pohřbu ženy. A naopak, výjimečnost oné ženy mohla být vyjádřena i místem jejího posledního odpočinku (Klíma 1983, 83 an).

Půdorys prvního sídlištního objektu s pěti ohništi, rituálním pohřbem a okrajem skládky mamutích kostí (podle B. Klímy 1983).

Druhý sídlištní objekt

V roce 1951 byly objeveny pozůstatky druhého sídlištního objektu, který měl již daleko složitější konstrukci. Ležel na druhé straně zvodnělé rýhy, výše ve svahu. Byl tak vlastně poněkud vzdálen a oddělen od zbytku sídliště. Náročnost jeho stavby pak napovídá jakou funkci a význam měl pro mladopaleolitické lovce z Dolních Věstonic. Vlastní stavbě předcházela terénní úprava, při které byl materiál z obloukovitého zářezu do břehu přemístěn na protilehlou stranu budoucího objektu. Vznikla tak zídka zpevněná vápencovou drtí, jílem a

na okrajích nejnižších míst naskládanými vápencovými kameny přibližně stejné velikosti. Konstrukci objektu dokládají i zřetelné jamky utěsněné kameny po pěti kúlech silných asi 15 cm. Další tři menší jamky ve vnitřním prostoru sloužily zřejmě pro upevnění slabších vzpěr. Horní nálezová vrstva svědčící o destrukci objektu podává další svědectví o konstrukci. Její součástí byly velké kosti a větší ploché kameny, zatěžkávající zřejmě střechu z organických materiálů. Celý okrouhlý tvar příbytku měl průměr 6 metrů (Klíma 1983, 72 an, viz obr. 3).

Kulturní vrstva uvnitř objektu obsahovala veliké množství nástrojů a předmětů. Uprostřed se nacházel pecovitý útvar o průměru 130 cm. V jeho popelové vrstvě bylo objeveno velké množství hrudek, sošek a zlomků zvířecích plastik z pálené hlíny (viz obr. 4). Další ohniště bez zvláštních úprav bylo objeveno před chýší na břehu zvodnělé rýhy. Mezi kostmi zvířat nalezenými u druhého objektu byly hojně zastoupeny kosti medvěda, které se na ostatní ploše sídliště objevovali jen ojediněle. Zřejmě to souvisí s funkcí objektu, ve kterém byly spalovány často právě sošky medvěda (Klíma 1983, 134). Velká část kamenné industrie se našla na vnější východní straně od vchodu, podobně jako většina kostí zvířat. To svědčí o tom že pracovní činnost se odehrávala převážně venku před obydlím. Uvnitř objektu byly nalezeny spíše nástroje kostěné. Určitou důležitost bychom měli přikládat i nálezů dvou kousků pyritů, zjevně užívaných k rozdělování ohně. Je snad možné, že by obyvatel tohoto objektu byl „strážcem ohně“?

Určité oddělení druhého objektu z horní části stanice v Dolních Věstonicích mu dává jistou výjimečnost, výlučnost. Jeho náročná konstrukce, vnitřní vybavení i povaha většiny nálezů z bezprostředního okolí ukazují na jeho funkci a význam. Zřejmě šlo o obydlí nějakého šamana, kouzelníka, který zde, stranou od ostatních obyvatel sídliště, prováděl nejen rituály spojené s obřadním pálením zvířecích sošek. S jeho sociální rolí souvisí zřejmě i nahromadění jinde na sídlišti ojedinělých nálezů, a také „výstavnost“ jeho obydlí.

Další sídlištní objekty

Při dalších výzkumech se podařilo v blízkosti prvního objevit ještě pozůstatky tří dalších sídlištních objektů. Jejich funkce byla nejpravděpodobněji zejména obytná. Jejich půdorys je nepravidelně ledvinovitý, a dva z nich obsahovali i dvě ohniště. Třetí byl bez vnitřního ohniště, ale v jeho blízkosti bylo nalezeno velké popeliště se silnou vrstvou uhlíků a popela. Jejich rozměry jsou menší a ukazují tak, spolu s nálezovou situací na jejich stanovou

konstrukci. Srovnání zde nacházíme i s nedalekým sídlištěm mladopaleolitických lovců v Pavlově (Klíma 1983, 81 an; Oliva 1998).

Etnoarcheologické a experimentální poznatky

Další poznatky k funkci, konstrukci a vlastní interpretaci pavlovienských sídlištních objektů dodala etnoarcheologické srovnání. Ta byla možná díky jisté podobnosti kulturních a přírodních podmínek mladopaleolitických lovců z Dolních Věstonic a původních obyvatel Ohňové země. Podobné strategie výběru poloh při zakládání sídlišť, při stavbě jednotlivých obydlí pomohla osvětlit jak otázku funkce objektů vzhledem k obsahu kulturní vrstvy, tak k samé interpretaci nálezové situace jako sídlištní objekt (Svoboda 1996). Pokud připustíme jistou podobnost pavlovienských lovců s obyvateli Ohňové země můžeme tak vysvětlit vznik kulturních vrstev uvnitř objektů vzhledem k jejich funkci. Podstatnou roli zde zřejmě sehrálo „vymetání“ směrem k okrajům obydlí od středu. Tím se zřejmě prohlubovala střední část obytných objektů a naopak předměty denní potřeby mohly být ztraceny, nebo jako již nepoužitelné, nepotřebné odklizeny. Naopak na místech intenzivnější výrobní činnosti pak logicky docházelo k jejich hromadění, jak to ukazují etnoarcheologické závěry.

Experimentální archeologie svými pokusy o rekonstrukci podala další možné odpovědi spojené s pavlovienským osídlením Pálavských vrchů. Opakované experimenty, při kterých nezkušené lidi dokázali postavit konstrukčně obdobné obydlí, jaké užívali lovci v Dolních Věstonicích, podpořily teorie o funkčnosti mladopaleolitických sídlištních objektech (Svoboda 1999).

Literatura

- Klíma, B. 1963: Dolní Věstonice. Výzkum tábořiště lovců mamutů v letech 1947-1952. Monumenta XI. Academia, Praha.
- 1983: Dolní Věstonice, tábořiště lovců mamutů. Academia, Praha.
 - 1981: Střední část paleolitické stanice u Dolních Věstonic, Památky archeologické 72, 5-92.
- Oliva, M. 1998: Geografie moravského gravettien. Památky archeologické, 39-63.
- Svoboda, J. 1996: Ohňová země, Dolní Věstonice a etnoarcheologie. Analýza loveckých sídlišť, Vesmír 75, 377-383.

Svoboda, J. - Klíma, B.- Jarošová, L. – Sládek, V. – Škrdla, P. 1999: K analýze velkých loveckých sídlišť: projekt výzkumu gravettienu v letech 1995-1997, Archeologické rozhledy, 9-25.

Multimediální zdroje:

<http://donsmaps.com/dolni.html>